

POLITIKA VZDELÁVANIA DOSPELÝCH NA MIESTNEJ ÚROVNI II

**PRÍRUČKA
PRE PRAX**

Posilňovanie komunitného vzdelávania pre zelenšiu a inkluzívnejšiu budúcnosť

Príručka pre odborníkov z praxe je viac než len praktický sprievodca – je mostom medzi víziou a realitou, medzi strategickými ambíciami Učiacich sa miest a konkrétnymi činnosťami malých miestnych komunít. Príručka, ktorá vznikla na základe kolektívnych poznatkov a diskusií v rámci projektu LEAP 2, je navrhnutá tak, aby slúžila ako zdroj praktických informácií pre tých, ktorí pracujú najbližšie ku komunitě: pedagógov, zamestnancov samosprávy, lídrov občianskej spoločnosti, lektorov vzdelávania dospelých a všetkých, ktorí majú záujem formovať udržateľnú a inkluzívnu budúcnosť zdola nahor.

Zatiaľ čo medzinárodné rámce, ako sú Ciele udržateľného rozvoja OSN, Európsky zelený dohovor a kompetenčný rámec GreenComp, poskytujú výrazné usmernenie v oblasti vzdelávania pre udržateľnosť a budovania zelených zručností, je to práve miestna úroveň – mestá, mestské štvrte a obce – kde sa zmena stáva viditeľnou, zmysluplnou a trvalou. Tieto miestne kontexty však často čelia štrukturálnym prekážkam: obmedzeným rozpočtom, nedostatočne rozvinutej vzdelávacej infraštruktúre, slabej medzisektorovej spolupráci alebo nedostatku prispôsobených vzdelávacích nástrojov.

Príručka priamo reaguje na tieto skutočnosti. Ponúka osvedčené postupy, vhodné nástroje a vzdelávacie stratégie inšpirované komunitou, ktoré vzišli z práce projektu LEAP 2 v šiestich európskych krajinách. Podporuje prenositeľnosť iniciatív, ktoré prispievajú k rozvoju zelených či ekologických kompetencií, posilňujú angažovanosť občanov a začleňujú celoživotné vzdelávanie do každodenného života komunity.

Príručka, vychádzajúca z filozofie Učiacich sa miest, obhajuje lokálne zamerané vzdelávanie ako hnaciu silu udržateľného rozvoja. Ukazuje, ako možno aj s obmedzenými prostriedkami využiť mikrovzdelávanie, zapojenie komunity a strategické plánovanie na dosiahnutie významných výsledkov – výsledkov, ktoré majú vzdelávací, environmentálny a sociálny charakter.

Príručka pre odborníkov je predovšetkým výzvou: výzvou k činom, k spoločnému vytváraniu miestnych riešení, k posilňovaniu postavenia učiacich sa občanov všetkých vekových kategórií a k premene politických cieľov na konkrétne výsledky.

OBSAH

1. Úvod	04
2. Kontext a odôvodnenie	05
3. Kľúčové výzvy, ktorým čelia malé obce	07
4. Učiace sa mesto ako hnací motor zmien	09
5. Návrh a realizácia mikro-vzdelávania v oblasti environmentálnych zručností.....	11
6. Stratégie zapájania a účasti.....	15
7. Osvedčené postupy z praxe	17
8. Súbor nástrojov pre miestnych odborníkov.....	20
9. Záver a ako ďalej.....	22

Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a postoje sú názormi a vyhláseniami autora(-ov) a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská Európskej únie alebo SAAIC. Európska únia ani organizácia udeľujúca grant za ne nepreberajú žiadnu zodpovednosť.

1. ÚVOD

Táto príručka bola vytvorená ako zdroj informácií vychádzajúci z praktických skúseností pre tých, ktorí pracujú v prvých líniah komunitného rozvoja a vzdelávania – najmä v malých obciach, s miestnymi samosprávami.

Hlavnými adresátmi tejto príručky sú odborníci a profesionáli, ktorí chcú iniciovať alebo posilniť miestne iniciatívy zamerané na zelené či environmentálne zručnosti. Medzi adresátov môžu patriť aj politickí poradcovia, školitelia a poskytovatelia vzdelávania dospelých, ktorí chcú začleniť a dať dôraz vo svojich vzdelávacích programov na kompetencie podporujúce udržateľnosť.

Hlavným cieľom tejto príručky je pretaviť víziu Učiacich sa miest do každodenných konkrétnych krokov na miestnej úrovni. Zameriava sa na využitie skúsenosti s mikro-učením dospelých občanov, na posilnenie ich environmentálneho povedomia, na zmenu správania a na budovanie odolnejšej komunity.

V tomto zmysle príručka podporuje rozvoj environmentálnych kompetencií tým, že posilňuje postavenie miestnych aktérov, aby začlenili celoživotné vzdelávanie do svojich komunit – nie ako inštitucionálny luxus, ale ako strategickú odpoveď na environmentálne, sociálne a ekonomické tlaky.

Príručka presadzuje myšlienku, že malé obce sa môžu stať silnými hnacími silami transformácie smerom k udržateľnosti, ak budú vybavené správnymi nástrojmi a prístupmi, ako sú napríklad vzdelávacie príležitosti.

V rámci projektu LEAP II partneri preskúmali 12 Učiacich sa miest s cieľom nájsť príklady environmentálnych iniciatív a prezentovať zistenia vo forme prípadových štúdií. Vypracovali tiež mikro-vzdelávacie materiály na vybrané témy, ktoré týmto ponúkajú na ďalšie využitie – jednak miestnym úradníkom na oboznámenie sa s kľúčovými témami, a tiež občanom, aby sa mohli vzdelávať a konať.

2. KONTEXT A ODÔVODNENIE

Projekt LEAP II vznikol ako prirodzené pokračovanie predchádzajúcej iniciatívy v rámci programu Erasmus+, ktorej cieľom bola podpora malých obcí pri formulovaní ich miestnych vzdelávacích politík v širšom kontexte celoživotného vzdelávania (www.leap2local.eu), ako je formulované na úrovni EÚ.

Projekt LEAP II sa zameriava na udržateľnosť a environmentálne kompetencie a jeho cieľom je pomôcť menším komunitám v celej Európe zvládnuť zelenú transformáciu prostredníctvom komunitného vzdelávania a odbornej prípravy. Inšpirované ponukou projektu LEAP II (prípadové štúdie a materiály pre mikro-vzdelávanie) sa miestne samosprávy môžu stať vzormi ekologického správania a zavádzať ekologické postupy vo svojich úradoch a politikách – recyklovať, kompostovať, podporovať ekologickú dopravu atď. Na druhej strane si občania môžu uvedomiť význam ekologických postupov a vyzvať svojich miestnych zástupcov, aby ich zaviedli.

V centre tohto úsilia je uznanie, že miestne samosprávy a aktéri občianskej spoločnosti sú kľúčovými činiteľmi zelenej transformácie. Iniciatíva LEAP 2 je v súlade s viacerými nadradenými politickými a strategickými rámcami, najmä:

3. KLÚČOVÉ VÝZVY, KTORÝM ČELIA MALÉ OBCE

- Európskou zelenou dohodou, ktorá považuje vzdelávanie za kľúčový faktor zelenej transformácie;
- Ciele OSN v oblasti udržateľného rozvoja (SDG – Sustainable Development Goals), najmä cieľ 4 (kvalitné vzdelávanie), cieľ 11 (udržateľné mestá a komunity) a cieľ 13 (opatrenia v oblasti klímy);
- Rámec UNESCO „Učiace sa mestá“, ktorý podporuje inkluzívne možnosti celoživotného vzdelávania na úrovni miest ako katalyzátor udržateľného rozvoja a sociálneho začlenenia;
- Rámec GreenComp Európskej komisie, ktorý poskytuje štruktúrovanú víziu rozvoja environmentálnych kompetencií v rámci vzdelávacích systémov.

Tieto rámce poukazujú na potrebu budovať nielen vedomosti, ale aj schopnosť konať, a to prostredníctvom celoživotného vzdelávania, ktoré je prístupné, prispôbené konkrétnym podmienkam a prepojené s každodenným životom ľudí.

Pripomíname, že projekt a táto príručka kladú dôraz na menšie mestá, obce a vidiecke oblasti. Takéto lokality čelia špecifickým prekážkam, vrátane obmedzených príležitostí na profesionálny rozvoj, slabšiu medzisektorovú spoluprácu a nedostatočné investície do infraštruktúry vzdelávania dospelých. Ponúkajú však aj jedinečné príležitosti: súdržné komunity, motivovaných aktérov a flexibilné riadiace štruktúry, ktoré dokážu rýchlo uplatňovať nové prístupy k učeniu.

Učiace sa mestá, ktoré partneri projektu LEAP II skúmali, sú pomerne veľké, najmä pokiaľ ide o počet obyvateľov. Príklady osvedčených postupov však zahŕňajú aj také aktivity, ktoré sú vhodné aj pre malé mestá a obce, a tie vyzývame, aby si ich prečítali a inšpirovali sa nimi. Nemôžeme dostatočne zdôrazniť, že žiadna takáto iniciatíva nemôže byť úspešná, ak nie je postavená na partnerstve – medzi miestnou samosprávou, ktorá poskytuje podporu, a miestnou organizáciou, ktorá má kapacity na plánovanie a realizáciu iniciatívy.

Napriek svojej kľúčovej úlohe pri presadzovaní udržateľnosti na miestnej úrovni, malé obce sa často stretávajú s významnými a opakujúcimi sa prekážkami, pokiaľ ide o podporu environmentálnych kompetencií a celoživotného vzdelávania. Zistenia z analýzy potrieb pre projekt LEAP 2 a rozhovorov na miestnej úrovni odhalili niekoľko štrukturálnych, sociálnych a inštitucionálnych výziev, ktoré obmedzujú ich schopnosť efektívne konať.

Prvým problémom je nedostatok zdrojov – finančných aj ľudských. Mnohým samosprávam chýbajú zamestnanci, ktorí by mali dostatok času alebo odbornú prípravu na realizáciu vzdelávacích iniciatív zameraných na udržateľnosť.

Súčasne nízka úroveň zapojenia verejnosti – spôsobená apatiou, dezinformáciami alebo uprednostnením iných priorít – sťažuje mobilizáciu občanov v oblasti environmentálneho vzdelávania.

Ďalším kritickým problémom je nesúrodé zapojenie zainteresovaných strán. Spolupráca medzi miestnou samosprávou, občianskou spoločnosťou, školami/vysokými školami a súkromnými subjektmi býva nejednotná alebo nedostatočná.

V partnerských územiach projektu LEAP 2 sa objavili podobné príklady: sľubné iniciatívy často existovali, ale zostávali izolované, nedostatočne podporované alebo zle integrované do širších stratégií rozvoja komunity a/alebo hospodárskej obnovy.

Táto príručka podporuje realistický a strategický prístup k budovaniu kapacít – prístup, ktorý sa zameriava nielen na to, čo je žiaduce, ale aj na to, čo je v súčasnosti realizovateľné, a na to, ako môžu malé kroky priebehom času viesť k systémovej zmene.

Príkladom úspešného zapojenia zainteresovaných strán je iniciatíva „Dublin učiace sa mesto“, ktorá odzrkadľuje snahu komunity o podporu udržateľnosti, dostupnosti a zlepšenie celkovej kvality života jej obyvateľov. Mestská rada v Dubline prostredníctvom spomínanej iniciatívy propaguje a podporuje celoživotné vzdelávanie. Cieľom je zabezpečiť, aby vzdelávanie a učenie bolo dostupné a otvorené pre všetkých občanov. Povzbudzujú učiacich sa, aby pokračovali v ďalšom a vyššom vzdelávaní. Spolu so svojimi partnermi z radov vysokých škôl, Mestskou radou v Dubline a radami pre vzdelávanie a odbornú prípravu podporujú a propagujú Dublin ako priateľské a kooperatívne mesto, ktoré podporuje všetkých učiacich sa, čím sa vytvára pocit spolupatričnosti a buduje mesto vzdelávania pre všetkých.

4. UČIACE SA MESTO AKO HNACÍ MOTOR ZMIEN

Koncepcia Učiaceho sa mesta, ktorú presadzuje UNESCO a Globálna sieť Učiacich sa miest (GNLC), vychádza z presvedčenia, že celoživotné vzdelávanie je nevyhnutné na budovanie udržateľných, otvorených a odolných komunit. Učiace sa mestá sa zaväzujú sprístupniť vzdelávanie všetkým ľuďom v každej fáze života, a to v rámci formálneho, neformálneho aj informálneho vzdelávania. Vytvárajú prostredie, v ktorom môžu občania neustále rozvíjať svoje vedomosti, zručnosti a občiansku angažovanosť na základe spolupráce v rámci komunity, budovaním identity, spolupatričnosti a dôvery.

Jadrom tohto modelu sú hodnoty ako rovnosť, otvorenosť, medzigeneračné vzdelávanie, účasť komunity a inovácie. Učiace sa mestá si uvedomujú, že vzdelávanie a učenie sa neodohráva len v školách, ale aj v knižniciach, parkoch, komunitných centrách, na pracoviskách a vo verejných priestoroch. Týmto spôsobom sa vzdelávanie prenáša do každodenného života .

Jedným z kľúčových zistení projektu LEAP 2 je, že model Učiaceho sa mesta je možné úspešne prispôbiť menším mestám a vidieckym podmienkam. Hoci tieto komunity nemusia mať taký inštitucionálny dosah ani infraštruktúru ako veľké mestské oblasti, často disponujú inými prednosťami: silnými miestnymi sieťami, občianskou dôverou a flexibilitou pri experimentovaní, ktorá vychádza z osobných, rodinných a susedských väzieb.

5. NÁVRH A REALIZÁCIA MIKRO-VZDELÁVANIA V OBLASTI ENVIRONMENTÁLNYCH ZRUČNOSTÍ

Projekt LEAP 2 čerpal inšpiráciu z členských miest siete GNLC, ktoré zaviedli vzdelávacie programy zamerané na udržateľnosť. Takéto zameranie bolo iniciované a formulované na základe konkrétnych potrieb s cieľom dosiahnuť konkrétne výsledky. Tieto príklady ukázali, ako môžu miestne samosprávy budovať partnerstvá, podporovať environmentálne uvedomé občianstvo, integrovať environmentálne kompetencie do každodenného života a prepojiť environmentálny, ekonomický a sociálny rozmer.

Malé obce v konečnom dôsledku nemusia kopírovať aktivity väčších Učiacich sa miest. Namiesto toho môžu prístup k vzdelávaniu prispôbiť miestnym podmienkam a zosúladiť ho so svojimi špecifickými potrebami a prioritami, ktoré odrážajú ich charakter a možnosti. Ďalším posolstvom projektu LEAP 2 je, že menšie samosprávy kladú dôraz na ľudský rozmer vzdelávania prostredníctvom medzikultúrnych a medzigeneračných snáh, s cieľom vyvážiť hodnoty ako tradície a solidarita s kreatívnymi a inteligentnými zameraniami.

Mesto Derry vo Veľkej Británii je príkladom menšieho mesta, ktoré poskytlo dôležité formy a spôsoby komunitného vzdelávania v oblasti udržateľného rozvoja, založené na komunitných aktivitách vychádzajúcich z iniciatív občanov, miestnych podnikov a združení občianskej spoločnosti. Derry Učiace sa mesto ponúka rôznorodé iniciatívy na podporu celoživotného vzdelávania svojho obyvateľstva. Za zmienku stojí najmä Foyle Learning Community, ktorá predstavuje sieť škôl a vzdelávacích centier, Northwest Regional College, ktoré ponúka širokú škálu odborných a profesijných kurzov a workshopov, festival Learning Cities oslavujúci vzdelávanie, tiež projekty sociálneho začlenenia zamerané na zraniteľné skupiny a projekty v oblasti udržateľnosti zamerané na mestské poľnohospodárstvo a recykláciu.

Mikro-vzdelávanie je dobre prispôsobivý a ľahko dostupný spôsob vzdelávania dospelých – je obzvlášť účinný v komunitách, kde môžu byť obmedzené časové možnosti, zdroje alebo prístup k formálnym vzdelávacím príležitostiam. V rámci projektu LEAP 2 sa mikro-učenie ukázalo ako účinná metóda na rozvíjanie environmentálnych kompetencií prostredníctvom formátov, ktoré sú praktické, prispôbené konkrétnemu kontextu a ľahko použiteľné v každodennom živote. Okrem toho sú v ňom zahrnuté kľúčové metodické zásady, kritériá kvality a organizačné aspekty potrebné na to, aby mikro-vzdelávanie bolo aj pedagogicky podložené, sociálne otvorené a v oblasti udržateľnosti v súlade s miestnymi prioritami. Táto časť čerpá z praktických skúseností získaných počas prípravy kurzov, ich pilotovania a zapojenia zainteresovaných strán počas realizácie celého projektu.

V tomto kontexte boli navrhnuté dva odlišné, ale vzájomne sa dopĺňajúce online kurzy: jeden určený pre individuálnych používateľov (dospelých učiacich sa bez predchádzajúcich znalostí v oblasti udržateľnosti) a druhý, špeciálne prispôbený pre zástupcov samospráv a miestnych orgánov. Oba kurzy boli koncipované ako modulárne mikro-vzdelávanie, vyvinuté pre plne digitálne prostredie kompatibilné

s viacerými zariadeniami (tablet, počítač a smartfón), čím sa zabezpečila ich dostupnosť a flexibilita pri používaní.

Mikro-vzdelávanie sa vyznačuje tým, že sa zameriava na krátky a prakticky využiteľný obsah. Namiesto zapísania sa do dlhodobého kurzu alebo formálneho vzdelávacieho prostredia, ponúka typ vzdelávania, ktoré je možné ľahko začleniť do ináč nabitého programu. Vďaka tejto flexibilita môže vzdelávanie v oblasti udržateľnosti osloviť rôznorodé cieľové skupiny, vrátane miestnych orgánov, dospelých učiacich sa, pedagógov a širokú verejnosť, a to bez ohľadu na ich predchádzajúce skúsenosti alebo časové možnosti. Modulárna štruktúra umožňuje pomerne voľný prístup k vzdelávaniu, vďaka čomu je možné kombinovať jednotlivé moduly podľa konkrétnych miestnych priorít alebo potrieb. Každý modul bol navrhnutý tak, aby fungoval samostatne, ale zároveň bol súčasťou celkovej štruktúry, čím sa zabezpečila obsahová konzistentnosť a aj vhodný pedagogický postup.

Na základe stanovených podmienok projektu a využívajúc príklady osvedčených postupov v partnerských mestách, celý kurz bol rozdelený do štyroch tematických blokov: (1) Základné moduly, ktorými sú Zmena klímy, Obehové hospodárstvo, Zelené kompetencie, Komunitné aktivity v prospech udržateľnosti a Podpora a propagácia ekologických riešení; (2) Osobné postupy v oblasti udržateľnosti, obsahujú moduly Pochopenie vašej uhlíkovej stopy, Zodpovedné nákupné návyky, Uvedomelý výber oblečenia, Používanie plastov a vhodné alternatívy a Udržateľné stravovanie; (3) Riadenie zdrojov a odpadu, s modulmi ako znižovať spotrebu vody, o predchádzaní plytvaniu potravinami, o kompostovaní doma, triedení odpadu („Nie každý odpad je na vyhodenie“) a nakladaní s elektronickým odpadom; (4) Komunitné a environmentálne povedomie, s modulmi Od priestoru k miestu, Energetická efektívnosť v domácnosti, Možnosti udržateľnej dopravy, Ekologické oslavy sviatkov a Mestská biodiverzita a ochrana prírody.

Tieto témy boli vybrané nakoľko pretavujú globálne výzvy z oblasti udržateľnosti do konkrétnych každodenných činností, ktoré sú relevantné pre dospelých učiacich sa. Napríklad moduly ako „Porozumenie vašej uhlíkovej stopy“ alebo „Energetická efektívnosť v domácnosti“ spájajú zmierňovanie zmeny klímy s praktickými rozhodnutiami v domácnosti, zatiaľ čo „Komunitné akcie za udržateľnosť“ a „Obhajoba ekologických politík“ podporujú občiansku angažovanosť a kolektívnu zodpovednosť. Podobne moduly o kompostovaní alebo nakladaní s elektronickým odpadom odrážajú konkrétne postupy, ktoré sa už skúšobne zaviedli v partnerských samosprávach, čím posilnili prepojenie medzi teóriou a skutočnými miestnymi skúsenosťami.

Projekt LEAP 2 založil svoju ponuku mikro-vzdelávania na rámci GreenComp, ktorý definuje 12 kľúčových kompetencií pre udržateľnosť v štyroch oblastiach: oceňovanie udržateľnosti, akceptovanie komplexnosti, predstava o udržateľnej budúcnosti a konanie v prospech udržateľnosti. Dvanásť kompetencií bolo podkladom pre všetky vzdelávacie moduly, čím sa zabezpečilo, aby obsah presahoval rámec získavania vedomostí, ale zároveň ovplyvňoval aj zručnosti, postoje a správanie učiacich sa. Každý modul bol zámerne štruktúrovaný tak, aby prepojil každodenné udržateľné postupy s konkrétnymi kompetenciami definovanými v GreenComp, čím sa zabezpečila súdržnosť medzi teoretickými rámcami a praktickým uplatnením. Kurz podporuje nielen povedomie o udržateľnosti, ale tiež posilňuje budovanie kapacít na individuálnej aj miestnej úrovni.

Kurz pre samosprávy sa zameriaval na päť strategických častí:

1. Zmena klímy
2. Obehové hospodárstvo
3. Zelené kompetencie
4. Komunitné aktivity v prospech udržateľnosti
5. Podpora a propagácia ekologických riešení

Táto zjednodušená štruktúra reaguje na prevádzkové potreby miestnych samospráv, ktorým poskytuje koncepčné základy a praktické usmernenia na navrhovanie politík, implementáciu miestnych iniciatív a propagáciu udržateľného správania medzi občanmi.

Aby sa zabezpečila relevantnosť, moduly mikro-vzdelávania by mali odrážať skutočné environmentálne výzvy, ktorým konkrétna komunita čelí, a mali by mať jasné výsledky.

To znamená, že je potrebné do vzdelávania začleniť spätnú väzbu od účastníkov – jednoduché nástroje, ako sú diskusia po skončení lekcie, krátke kvízy alebo kontrolné návštevy v komunite. Spätná väzba umožní lektorom a organizátorom prispôbiť obsah, sledovať dosah a postupne posilňovať angažovanosť účastníkov. S pomocou správnych nástrojov môže aj tá najmenšia obec využiť mikro-vzdelávanie na rozvíjanie environmentálneho povedomia a občianskej zodpovednosti naprieč generáciami. Vďaka nenáročnej nákladovosti, ľahkej replikovateľnosti a súladu s európskymi rámcami udržateľnosti, toto mikro-vzdelávanie nielen poskytuje vedomosti, ale prispieva aj k budovaniu odolných, informovaných a environmentálne zodpovedných komunit.

6. STRATÉGIE ZAPÁJANIA A ÚČASTI

Jednou z najnaliehavejších výziev pri rozvoji vzdelávania v oblasti udržateľnosti nie je nedostatok obsahu, ale ťažkosti so zapojením ľudí. Najmä v malých obciach obmedzené možnosti účinne osloviť verejnosť, konkurencia iných priorít a vnímaná nízka naliehavosť témy vedú často k slabému zapojeniu občanov.

Efektívne zapojenie začína komunikáciou na mieru. Všeobecné posolstvá o „klimatických opatreniach“ alebo o „udržateľnosti“ nezaujmu, pokiaľ nie sú prepojené s každodennými starosťami – ako je šetrenie peňazí, starostlivosť o zdravie rodiny alebo zlepšovanie miestnych priestorov. Posolstvá by mali odrážať jazyk, starosti a kultúrne odkazy každej cieľovej skupiny, či už ide o mladých ľudí, dôchodcov, poľnohospodárov alebo miestnych podnikateľov.

7. OSVEDČENÉ POSTUPY Z PRAXE

V malých mestách sa neformálne a mimoškolské priestory – knižnice, komunitné centrá, miestne jarmoky, parky, dokonca aj trhy – môžu stať silnými arénami pre mikro-vzdelávanie.

Rozprávanie príbehov a hrdosť na svoje mesto sú tiež silnými nástrojmi. Ak sa vzdelávanie zasadí do príbehov miestnej komunity – napríklad o tom, ako občania znížili množstvo odpadu, obnovili zelené plochy alebo založili potravinové družstvo – môže inšpirovať k činom a ukázať, že zmena je nielen možná, ale už prebieha. Zdôrazňovanie miestnych vzorov, vrátane rešpektovaných starších ľudí, učiteľov alebo mládežníckych lídrov, môže taktiež zvýšiť legitimitu a dôveru.

Aby si odborníci udržali záujem, môžu využívať rôzne podnety vplývajúce na správanie občanov, alebo zvoliť hravé formy spolupráce. Jednoduché taktiky, ako sú výzvy súťažiť, odznaky, environmentálne záväzky alebo uznanie zo strany komunity, môžu vytvoriť dynamiku a zviditeľniť konkrétnu iniciatívu.

Projekt LEAP 2 potvrdil, ako je motivácia dôležitá – nemusí byť vždy len finančná. Uznanie, pocit spolupatričnosti alebo možnosť prispieť k budovaniu komunity sú často fungujúcimi motívami. Proces spoločnej tvorby, v rámci ktorej občania pomáhajú formovať vzdelávací obsah alebo podujatie, tiež posilňujú pocit zodpovednosti a angažovanosti.

Účasť rastie, keď je vzdelávanie viditeľné, sociálne a osobne zmysluplné. Dará sa tam, kde sa ľudia cítia rešpektovaní, začlenení a posilnení. So správnymi stratégiami môžu aj skromné iniciatívy vybudovať pre oblasť udržateľnosti silnú kultúru angažovanosti.

Počas svojej implementácie projekt LEAP 2 otestoval rôzne formy podpory environmentálnych kompetencií a celoživotného vzdelávania v rôznych miestnych kontextoch. Boli to online a kombinované mikro-vzdelávacie kurzy, workshopy, informačné podujatia orientované na zástupcov inštitúcií aj širšiu verejnosť. Takáto rozmanitosť formátov umožnila partnerom dobre si otestovať materiály.

Jednou z najúspešnejších stratégií bolo mikro-vzdelávanie poskytnuté prostredníctvom dôveryhodných komunitných kanálov. Modulárna povaha vzdelávacích jednotiek umožnila širokú účasť bez nutnosti formálneho záväzku. Tento prístup odstránil možné bariéry najmä pre dospelých učiacich sa, ktorí môžu mať obmedzený čas alebo predchádzajúce negatívne skúsenosti s formálnym vzdelávaním. Vyššia miera ukončenia vzdelávania bola zaznamenaná, keď boli vzdelávacie moduly jasne prepojené s praktickými každodennými činnosťami.

Ďalšou účinnou praxou je navrhovanie obsahu školení spoločne s miestnymi zainteresovanými stranami, vrátane učiteľov, miestnych mimovládnych organizácií a úradníkov. Tým sa zabezpečí, že vzdelávacie materiály odrážajú miestne priority – ako napríklad nakladanie s odpadom, ekologická doprava alebo úspora energie – a posilnia postavenie účastníkov, ktorí sa stali aktérmi zmeny vo svojich vlastných komunitách. Zapojenie zainteresovaných strán môže tiež zvýšiť legitimitu, posilniť kanály šírenia informácií a uľahčiť inštitucionálne využívanie materiálov. V situácii, kedy boli miestni aktéri zapojení už do počiatočných fáz plánovania, bola pozorovaná väčšia angažovanosť a kontinuita iniciatív.

Partneri projektu LEAP 2 však narazili aj na prekážky. V niektorých prípadoch sa počítačové aktivity stretli s nízkou účasťou kvôli nedostatočnej propagácii alebo kolíziám termínov s inými miestnymi podujatiami. Tieto prekážky sa podarilo prekonať prostredníctvom lepšej koordinácie s miestnymi organizáciami, flexibilným načasovaním a intenzívnejším využívaním vizuálne atraktívnej propagácie podujatí. Ďalším získaným poznatkombola úspešnosť čim jednoduchších a praktických riešení, najmä v prípade menej angažovaných komunit.

Kľúčovým záverom je, že neexistuje jediný správny model, ale skôr súbor prispôbitel'ných princípov – začať v malom, zostať prepojený s realitou komunity, zapojiť miestnych aktérov od začiatku celého procesu a začleniť učenie do každodenného života. Tieto poznatky tvoria praktický základ, z ktorého môžu čerpať mestá aj menšie obce – nezáleží, či spúšťajú pilotný projekt, rozširujú iniciatívu alebo jednoducho hľadajú inšpiráciu. Dôkazy zhromaždené prostredníctvom LEAP 2 potvrdzujú, že udržateľnosť vzniká vtedy, keď je environmentálne vzdelávanie praktické, na jeho tvorbe a realizácii sa zúčastňujú miestni obyvatelia a inštitúcie, to znamená, že je zakotvené v existujúcich komunitných štruktúrach. Miestne iniciatívy tak môžu postupne posilňovať environmentálne kompetencie a podporovať dlhodobú zmenu správania.

Dôležité je, aby mikro-vzdelávanie zostalo interaktívne a iteratívne. To znamená reagovalo na spätnú väzbu – na reflexie po skončení modulu, krátke kvízy alebo návštevy na mieste, ktoré umožňujú pedagógom a organizátorom prispôbovať obsah, sledovať dopad a tak postupne posilňovať aktívne správanie učiacich sa.

8. SÚBOR NÁSTROJOV PRE MIESTNYCH ODBORNÍKOV

Napomoc pri praktickej implementácii iniciatív vyplývajúcich z environmentálneho vzdelávania na miestnej úrovni, vyvinul projekt LEAP 2 súbor prispôsobiteľných nástrojov a šablón. Tie sú navrhnuté tak, aby pomáhali odborníkovi – či už z obcí, občianskej spoločnosti alebo vzdelávacích inštitúcií – efektívnejšie plánovať, realizovať a monitorovať aktivity bez potreby pokročilých technických zručností alebo veľkých tímov. Tieto nástroje nájdete v samostatnom dokumente *Nástroje pre prax*.

Súbor nástrojov je štruktúrovaný podľa troch hlavných fáz miestnej iniciatívy: plánovanie, realizácia a hodnotenie. Pre každú fázu sú navrhnuté jednoduché a flexibilné nástroje, ktoré je možné vytlačiť, upraviť alebo používať digitálne, v závislosti od potrieb odborníka.

Nástroje na plánovanie

- Šablóna návrhu projektu – slúži na definovanie cieľov, cieľových skupín, výstupov vzdelávania a miestnych súvislostí
- Pracovný list na zmapovanie komunity – slúži na identifikáciu kľúčových aktérov, priestorov a už existujúcich iniciatív
- Plánovací harmonogram a matica úloh – slúži na vyjasnenie úloh, termínov a logistiky

Tieto nástroje sú užitočné pre samosprávy, ktoré chcú spustiť malé pilotné projekty alebo otestovať nápady v štruktúrovanom, ale zároveň jednoduchom formáte.

Nástroje na realizáciu a zapojenie účastníkov

- Kontrolný zoznam pre zapojenie účastníkov – obsahuje kanály na oslovovania, tipy na prístupnosť a hľadiská inkluzívnosti
- Šablóna pre mikro-vzdelávací kurz – usmernenie týkajúce sa jeho štruktúry, dĺžky trvania a kľúčových výsledkov
- Šablóna pre formulár spätnej väzby – tiež interaktívne aktivity, ktoré možno použiť na workshopoch alebo neformálnych podujatiach

Tieto zdroje pomáhajú organizátorom udržať si prehľad, prispôbiť sa miestnym pomerom a zabezpečiť, aby sa vzdelávanie neustále zameriavalo na občanov.

Nástroje na monitorovanie a hodnotenie

- Základný formulár na sledovanie vplyvu – slúži na zaznamenanie účasti, sleduje zmeny v správaní účastníkov a poskytuje spätnú väzbu od občanov
- Kontrolný zoznam pre zosúladenie s GreenComp, – slúži na posúdenie, ktoré kompetencie v oblasti udržateľnosti sú v rámci jednotlivých aktivít zohľadnené
- Záznam reflexií – slúži facilitátorom na zaznamenanie čo fungovalo, čo nefungovalo a aké ponaučenia sa z toho vyvodili

Tieto nástroje podporujú nielen zodpovednosť, ale aj kultúru neustáleho zlepšovania.

Všetky šablóny sú vyvinuté na základe testovania v reálnych podmienkach. Sú zámerne jednoduché, aby ich odborníci v praxi mohli prispôbiť svojim vlastným potrebám a kapacitám. Nech už sa používa na koordináciu jednorazového školenia, návrh ročného programu alebo budovanie medziodvetvových partnerstiev, súbor nástrojov má za cieľ urobiť environmentálne vzdelávanie štruktúrovanejšie, viditeľnejšie a s väčším dopadom.

9. ZÁVER A AKO ĎALEJ

Táto príručka predstavila praktický plán pre malé mestá, obce, pedagógov a aktérov v komunite, ako začleniť udržateľnosť a celoživotné vzdelávanie do stratégií miestneho rozvoja. Projekt LEAP 2 ukázal, že aj s obmedzenými zdrojmi je možné navrhnúť a poskytovať zmysluplné zážitky zo zeleného vzdelávania, ktoré zvyšujú povedomie, podporujú angažovanosť a inšpirujú k zmene správania.

V podstate táto príručka odovzdáva tri kľúčové posolstvá:

- Po prvé, že vzdelávanie je kľúčovým faktorom zeleného prechodu a musí byť prístupné všetkým občanom, nielen študentom vo formálnych vzdelávacích systémoch.
- Po druhé, že žiadna obec nie je príliš malá na to, aby mohla byť „vedúca“ – naopak, môžu fungovať ako agilné vzdelávacie ekosystémy riadené komunitou.
- A po tretie, že mikro-učenie, miestne zapojenie a medziodvetvová spolupráca sú účinnými nástrojmi na to, aby bola udržateľnosť na miestnej úrovni relevantná, otvorená pre všetkých a realizovateľná.

Čitateľov povzbudzujeme, aby začali tam, kde sa práve nachádzajú – s prostriedkami, ľuďmi a nápadmi, ktoré už majú k dispozícii – a podnikli malé, strategické kroky smerom k realizácii. Môže to znamenať otestovanie jedného vzdelávacieho modulu, vytvorenie miestnej pracovnej skupiny alebo prispôbenie jednej zo šablón uvedených v Súbore nástrojov vlastným potrebám. Každá malá akcia prispieva k budovaniu kapacít, dynamiky a dôvery verejnosti.

S ohľadom na budúcnosť sa v príručke vyzýva k pokračovaniu v experimentovaní, spolupráci a výmene poznatkov. Žiaden subjekt nedokáže tento program realizovať sám. Partnerstvá – so školami, mimovládnyimi organizáciami, kultúrnymi centrami, environmentálnymi skupinami a partnerskými obcami – môžu znásobiť

dosah a vytvoriť nové možnosti vzdelávania pre občanov všetkých vekových kategórií.

Dedičstvom tejto príručky by nemal byť len súbor nástrojov a metód, ale aj myšlienkové nastavenie k udržateľnosti založenej na učení: vyzýva svojich používateľov, aby vnímali svoju komunitu ako živú učebňu, kde každý priestor, občan a výzva ponúka príležitosť učiť sa, rásť a prispievať k zelenejšej a inkluzívnejšej budúcnosti.

Co-funded by
the European Union

